

A/S Lands Træsliperi og Pappfabrik

Grafika AS - 468 11 000
2013

Bbyggelse merket med oransje er bygninger som har vært tilknyttet virksomhetene ved Fallselva.

HISTORIEN - OPPSTARTEN

A/S Lands Træsliperi ble grunnlagt i 1872 av gårdbruker Hans Odnæs på Øvre Fall i Søndre Land, og bestyrer, senere disponert for Christiania Glasmagasins avdeling i Drammen, Edvard Stensrud. De var fettere og gode venner. Deres felles bestefar var Erik Hansen Aadnæs på "Stor-Odnæs", den gamle kjente slektsgård ved Randsfjordens nordre ende. Deres tipoldefar var den kjente kunstmaler Peder Aadnæs. Hans Odnæs hadde skog, grunn til fabrikk og vannkraft, mens Edvard Stensrud hadde lærdom og lånekapital i ryggen. Den ene grunneier og mekaniker, den andre planlegger og språkkyndig forretningsmann. Ved fabrikkens start i 1874, var Edvard Stensrud trettifire år og Hans Odnæs førtifem år.

Edvard Stensrud (1840 - 1921)

Hans Odnæs (1829 - 1901)

KRAFTEN

Hans Odnæs skulle skaffe grunn til fabrikk og kraft fra Fellopen. Ved fossens fot, på nordre side og tett inntil fjellet, ble tomten stukket ut i 1872/73. Den fikk sin plass nær bredden av elven, som her gjør en sving i sørlig retning på veien ned mot Randsfjorden. Turbininntaket ble gjennom årene stadig flyttet lengre oppover, samtidig som turbingrava ble senket. Sporene og omtale av den eldste inntaksdammen kan studeres på post 10. Den nye inntaksdammen lenger opp (populært kalt "Inntekten") som ble bygd i 1924 og utbedret i 1948, utgjør post 9, og er omtalt der.

RÅSTOFFET (TØMMERET)

I gamle dager da de fløtet i elva, ble tømmeret til Land fanget opp i Perstuefløyta nedenfor Skrankefoss. Derfra ble et passende kvantum, en gang hver måned, fløtet videre ned til Veadammen. Hver lørdag ble så neste ukes behov sendt ned tømmerbakken mot fabrikk. I 1901 bygde Fellesfløteforeningen ei fløtningsrenne fra Trevatna til Randsfjorden for å spare tømmeret. Land benyttet denne renna ved avløp til Veadammen (post 10). I 1952 ble Fellesfløteforeningen oppløst. Renne ble overtatt av Land, nedlagt og snart revet. Tømmeret ble deretter transportert med bil fra Trevatna til Veadammen. Senere ble også noe tømmer transportert med jernbane og losset ut i inntaksdammen ovenfor (post 9) via ei velte på østsida nedenfor jernbanebrua.

PRODUKTET

På grunnlag av Stensruds markedsundersøkelser, satset de to grunnleggerne helt fra starten av på produksjon av tørrpapp. Et vesentlig skritt videre på foredlingens vei. Dette viste seg sikrere og mindre konkurranseutsatt enn råmasseproduksjon. Fabrikk var landets eneste bedrift for hvit håndpapp. Denne var verken tilsatt blekemiddel eller andre kjemiske stoffer. Bedriften fikk flere gullmedaljer på verdensutstillinger, og den gikk for fullt også under krigen. Fra pappen videreutviklet fabrikk forskjellige produkter. Det mest kjente var pappskåler og papp-tallerkener, både runde og firkantede. Disse var i bruk på kafeer og restauranter, i butikker og under forskjellige tilstelninger. Under krigen produserte fabrikk pakninger til oljetønner. Til jul og påske ble det produsert farget papp med forskjellige farger og mønstre tilpasset høytiden. Denne var dessuten vanlig å benytte som tapet, i alle fall på hytter. Blank, sølvfarget papp og eskepapp var også blant produktene, levert bl.a. til Freia Sjokoladefabrikk.

Selv om hovedproduktet var tørrpapp, hadde fabrikk allikevel i en lang periode også produksjon av råmasse, slik som på Skrankefoss. Lite lønnsomt mellom 1926 og krigsårene. Ved overtagelsen av Skrankefoss i 1935 forsøkte man oppstart av slik produksjon der, men kom først i gang i 1946.

Livet langs Fallselva

På bildene vises Lands Træsliperi slik det så ut rett etter starten i 1873.

Bildet til venstre viser fabrikk sett fra nordsiden (post 12 A - der du står nå). Tørkehuset er i høyre side av bygget.

Bildet til høyre viser fabrikk sett fra sørsiden (post 12 B).

Begge bilder utlånt av Per Odnæs.

